

Van klooster tot kazerne

deel 3: Iconografie en plannenonderzoek van het franciscanessenklooster en de eerste rijkswachtkazerne tussen Penitentenstraat en Dender

Jacques DE RO

In deel 1 wordt op basis van bewaarde archivalia de geschiedenis van het franciscanessenklooster tussen Penitentenstraat en Dender van circa 1500 tot 1797 beschreven. Deel 2 omvat de bouwgeschiedenis van de eerste rijkswachtkazerne in de stad, die is ondergebracht in het voormalige klooster. In dit laatste deel trachten we ons een beeld te vormen van deze site over vier eeuwen op basis van iconografische bronnen, plannen en kaarten.

Gebrek aan iconografische bronnen

Om ons een beeld te vormen over het klooster van de grauwezusters, later de clarissen-urbanisten en vanaf 1651 de penitenten, moeten we kunnen beschikken over iconografische bronnen. Voor Geraardsbergen kunnen we hiervoor slechts terugvallen op het panoramisch zicht van Anthoni Sanderus uit *Flandria Illustrata* (1644) en een lithografische voorstelling van de Dender van Joseph Hoolans (1849).

Op het stadspanorama van Sanderus zien we dat de grauwezusters gevestigd zijn in de Grotestraat. Aan de kapel met nummer acht lezen we: 'Cenobium Grisearum Sororum nunc Urbanistarum', wat we kunnen vertalen als 'klooster der grauwezusters, nu urbanisten'. Toch blijkt uit diverse documenten dat het klooster aan de overkant van de Dender ligt, tussen de Laverdij en de Paterstraat. Wellicht heeft die verwarring te maken met het feit dat de grauwezusters de zieken hebben verzorgd in het kleine Sint-Janshospitaal dat inderdaad kan gesitueerd worden onder nummer acht op de afbeelding van Sanderus. Anderzijds is bij Sanderus een kerk te zien die niet genummerd is, rechts van de Wijngaardbrug in de omgeving van de Paterstraat. Wellicht wordt op dit plan de kloosterkerk van de zusters afgebeeld die iets verder ligt, weg

van de Denderoever. De oriëntatie van het kerkship en van de toren komt sterk overeen met later bekende grondplannen van het gebouw. Het dak van de kerk, die volkomen vrij staat, is bedekt met leien. Zowel op de kerktoeren als op de voorgevel prijkt een kruis.

Op de lithografische voorstelling van de Dender van Joseph Hoolans zien we de inplanting van een aantal gebouwen langs beide oevers in 1849. Het zicht is getekend vanaf de kant van de Wijngaardbrug. Het grote gebouw, links op de tekening,

Het kerkje van het klooster der clarissen-urbanisten op het stadspanorama van Geraardsbergen uit het werk 'Flandria Illustrata' van Anthoni Sanderus (1641). Ingekleurde versie uit de Nederlandse editie van de Atlas Major (1648) van de Amsterdamse drukker-uitgever Joan Blaeu.

deels opgetrokken in vermoedelijk zandstenen blokken onder een schilddak met Vlaamse pannen en twee dakkapellen, is de voormalige kloosterbrouwerij. Volgens het kadasteronderzoek behoort dit gebouw vanaf 1834 bij de politiegevangenissen. Helemaal links zien we een glimp van de ommuurde kloostertuin. Verderop waadt een ruiter door de ondiepe Dender om zijn weg te vervolgen langs de nauwe Laverdij, waar de penitenten zoals hoger vermeld in 1650-1651 een kleine kade hebben aangelegd. Dit beeld is tijdens de voorbije eeuw geschilderd door de Geraardsbergse fotograaf Théophile L'Haire (1874-1956) die zich steunt op een glasnegatief van een onbekende fotograaf die ongeveer tien jaar na Hoolans quasi hetzelfde beeld heeft genomen. Opmerkelijk is dat rechts van de Grotestraatbrug het Sint-Jansgodshuis staat, terwijl bij Hoolans andere gebouwen het gezicht belemmeren.

Door het ontbreken van iconografie is het quasi onmogelijk om ons een volledig beeld te vormen hoe dit klooster er tussen de Dender, de Penitenten- en Paterstraat en de Laverdij heeft uitgezien. Over de opdeling en functies van alle gebouwen (cellen, keuken, eet- slaap- en bidruimte...), verwerven we meer inzicht dank zij twee grondplannen uit 1799 en 1809, de primitieve kadasterplannen uit 1813 en 1828 en het grondplan van de Atlas van de

Op deze lithografische voorstelling van J. Hoolans uit 1849 zien we links aan de Denderoever de kloosterbrouwerij met daarachter de Laverdij. Rechts is de top van het torentje van het Sint-Jansgodshuis nog net zichtbaar.

Buurtwegen uit 1847. Ten slotte is er nog het grondplan uit 1856 voor de aanleg van de Denderkaai.

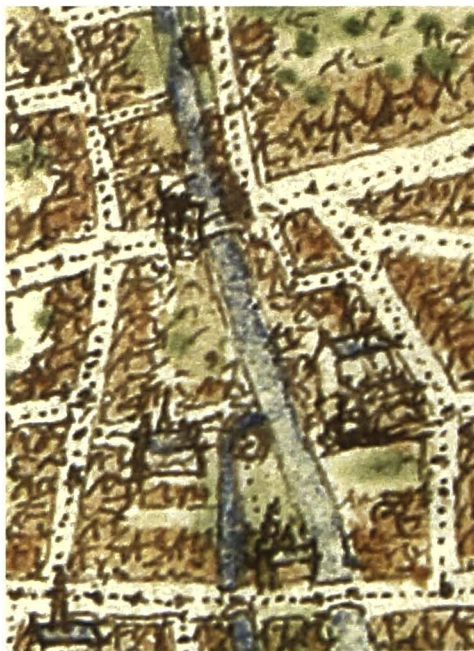
Langs het Hoekstraatje is het volledig roodbruin ingekleurd en dat wijst op bebouwing. De roodbruine kleur vinden we slechts sporadisch

tussen groen ingekleurde vlakken langs de Dender en de Laverdij.

Plannenonderzoek

De stadsplattegrond van Jacob van Deventer uit circa 1560

Op de stadsplattegrond van Jacob van Deventer uit circa 1560 zien we al duidelijk de aflijning van het kloosterdomein van de grauwezusters, gelegen tussen de Dender, de Schoolstraat, de Laverdij en het Hoekstraatje. De kloosterkerk staat duidelijk getekend, maar van de overige kloostergebouwen valt weinig op te maken. Van Deventer brengt op het stadsplan weinig details aan van de gebouwen in de binnenblokken. Alleen voor grote opvallende gebouwen als het stadshuis, de kerken en de stadspoorten met de omwalling heeft hij oog.

De site van het franciscanessenklooster op de stadsplattegrond van Jacob van Deventer uit circa 1560.

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden door graaf J. de Ferraris uit 1771-1778

Op de Kabinetskaart van J. de Ferraris uit 1771-1778 zijn de diverse gebouwen van het convent weinig nauwkeurig getekend. Toch geeft zij ons een idee over de ligging van de kloostergebouwen en de tuin. De kloosterkerk, in rood ingekleurd en aangeduid met een kruis, ligt langsheen de Penitentenstraat. Het grondplan lijkt groter dan op de latere plannen. Er is geen directe verbinding tussen deze straat en de Laverdij. Evenwijdig met de kerk maar ervan gescheiden ligt een langgerekt gebouw langs de Dender. Dit is vermoedelijk de kloosterbrouwerij. Een pad loopt dwars doorheen de kloostertuin. Langs de

De site van het franciscanessenklooster op de Kabinetskaart van graaf J. de Ferraris uit 1771-1778.

straatzijde ligt een rechthoekig grasveld omzoomd door bomen, langs de kant van de rivier een moestuin. Het tuinpad loopt tot aan de Paterij. Dit gebouw ligt volledig ingesloten tussen de Penitentenstraat en de Dender.

Het grondplan uit 1799

In haar brief aan het centrale bestuur van het Scheldedepartement van 30 september 1798 rakelt de municipaliteit het idee op om een kade tussen beide Denderbruggen aan te leggen. In deze context wordt op 15 april 1799 een ingekleurd grondplan van de Paterij en het penitentenklooster opgemaakt. Dit geeft ons een beter inzicht met betrekking tot de ligging en de functies van de diverse kloostergebouwen.

Dit convent beslaat een strook grond in de bovenstad langs de Dender tussen de Penitentenstraat, "*le grand pont*" (Oude Brug, thans Grotestraatbrug) en "*le pont neuf*" (Nieuwe Brug, thans Wijngaardbrug). Dit ommuurde klooster telt

een aantal gebouwen, opgetrokken langs de Paterstraat en langs de Laverdij rond een grote centraal gelegen kloostertuin (het zogenaamde *Penitenten-hof*). Langs de kant van "*le pont neuf*" komt men via een steegje (Paterstraat) in de Penitentenstraat, eerst langs de huiskapel met aangebouwde stal en op de hoek, waar het steegje naar rechts uitzwenkt, betreedt men via een deur het eigenlijke kloostergebouw, bekend als de "*Paterij*". Gezien vanaf de Dender, is het een bouwconstructie in omgekeerde L-vorm, die de hoek van de Paterstraat afsluit en een vleugel langs de rivier heeft. Vreemd genoeg klopt dit grondplan niet met later bekende plannen. De Paterij heeft dan een U-vormig grondpatroon, dat een binnentuin omsluit. We mogen veronderstellen dat latere opmetingen, zeker deze die uitgevoerd zijn door de landmeters van het kadaster, correcter zijn.

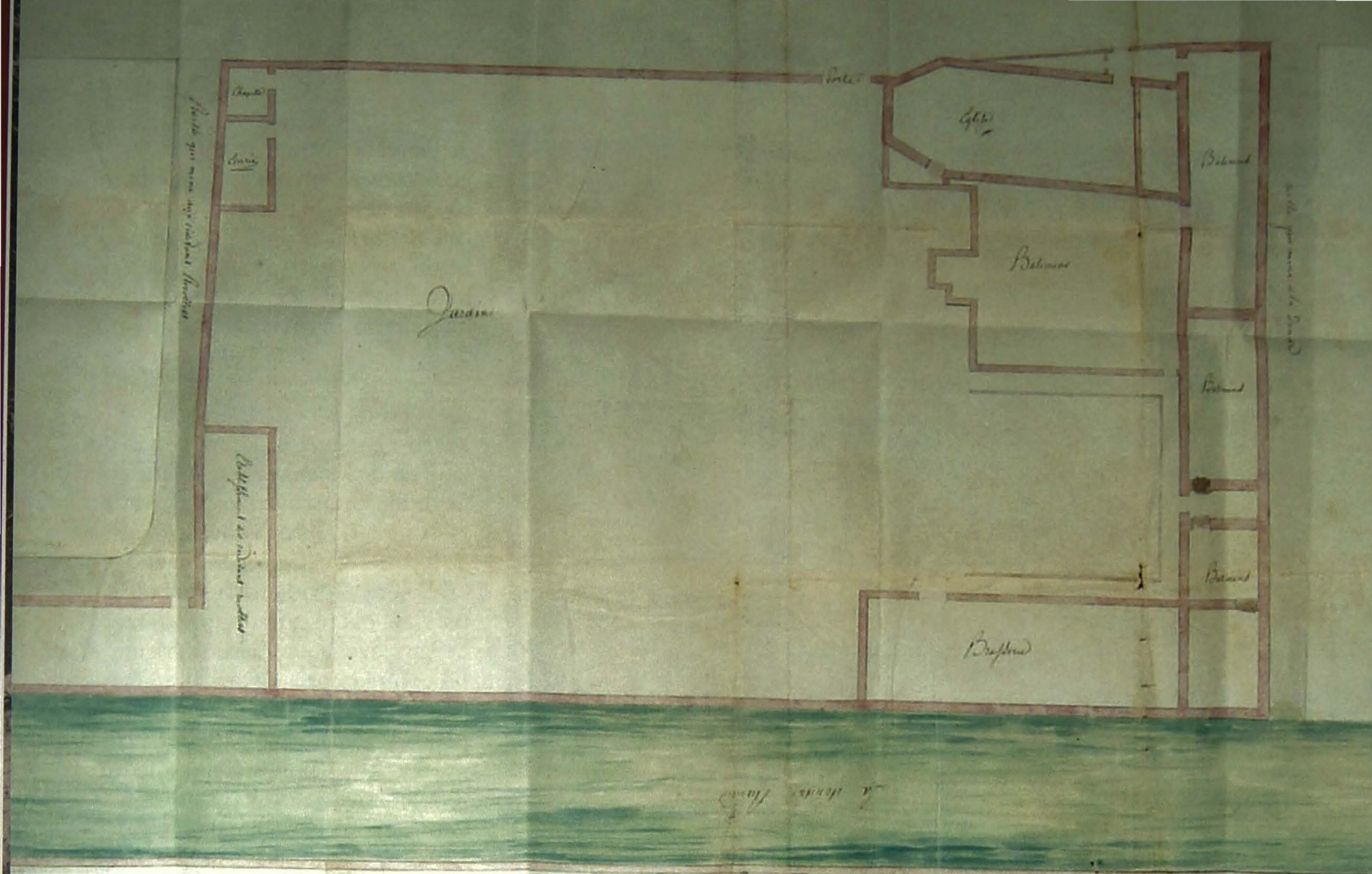
De meeste gebouwen, die het eigenlijke penitentenklooster vormen, staan echter langs de andere zijde van de tuin, tegenover "*le grand pont*". De kloosterkerk ligt langs

de Penitentenstraat en is schuins georiënteerd ten opzichte van deze straat. Hierdoor maakt de rooilijn een kleine uitsprong. Naast de kerk bevindt zich in de tuinmuur een koetspoort, die toegang geeft tot de binnentuin en het convent. Tussen de kerk en de muur langs de Penitentenstraat is een tweede toegang, die uitkomt op een driehoekig koertje. Langs daar komt men in de kerk en de kloostervleugel langs de Laverdij. Quasi evenwijdig met de kloosterkerk, maar volledig langs de Denderoever gelegen, staat de brouwerij. Opvallend is het bouwvolume, dat in grondoppervlakte de kerk evenaart. Tussen kerk en brouwerij staan nog een viertal gebouwen. Ze worden op het grondplan aangeduid als "*bâtiment*". Dit maakt dat we hun bestemming op dit plan niet kunnen achterhalen. Deze gebouwen liggen langs de Laverdij, een tweede steeg, die - in tegenstelling tot de Kabinetskaart van graaf de Ferraris - de Penitentenstraat met de Dender verbindt. Van hieruit is blijkbaar nergens een toegang naar het klooster.

Het grondplan uit 1809

Het dispuut tussen de *gendarmerie impériale* en Jacobus Huleu, een van de huurders van de kloostertuin, over het doorgangsrecht van de koetspoort langs de Penitentenstraat, heeft er voor gezorgd dat de municipaliteit het keizerlijk decreet van 11 februari 1804 (21 pluviöse jaar XII) opnieuw onder de aandacht brengt. Door deze wet wordt een deel van het penitentenklooster toegewezen aan de gendarmerie. Om duidelijkheid te scheppen over de juiste ligging van de koetspoort, de kloostergebouwen en het toegangswegje tot de verhuurde kloostertuin, wordt in juli 1809 een gedetailleerd grondplan van het convent opgesteld. De kerk (B), de eet- (B) en de slaapzaal (B) en de eigenlijke toegang tot de kazerne via een deur (G), die uitkomt op een driehoekig koertje tussen de kerk en de kloos-

Ingekleurd grondplan van het Penitentenklooster en de Paterij (1799).

termuur langs de Penitentenstraat vormen de huisvesting van de gendarmerie. Tussen de kerk en de beide hoofdgebouwen loopt een smal gangetje. Het langwerpige rechthoekige gebouw (A) langs de Laverdij, de voormalige kloosterbrouwerij (A) langs de Dender en de grote koer (C), gelegen tussen de brouwerij en de straatzijde van de kerk behoren toe aan het weldadigheidsbureau. Ook de koetspoort (F) langs de Penitentenstraat en het weggetje (E) met deels een aangeplante haag, dat de kloostertuin (D) scheidt van de grote koer, zijn zijn eigendom. De grote kloostertuin is in handen van het *Légion d'Honneur* en ligt tussen de gebouwen langs de Laverdij en de Paterij langs de Paterstraat. Langs de overzijde van de kloostertuin, op de hoek van de Penitenten- en de Paterstraat, zien we het grondplan van de kapel en de aan-

gebouwde stal.

Het eerste kadasterplan uit 1813

In 1813 wordt een eerste primitief kadasterplan voor Geraardsbergen opgemaakt, maar wegens politieke omstandigheden (de val van Napoleon en de inrichting van het Hollands regime) wordt de verdere uitbouw van het kadaster voorlopig gestaakt. Toch is op het stadhuis dit plan tot voor enkele jaren bewaard gebleven en zien we dat de percelen andere nummers dragen dan op het primitief plan van 1828 ⁽¹⁾.

De perceelsgrenzen in en rond het voormalige penitentenklooster zijn intussen gewijzigd. Opvallend is de inkrimping van de grote kloostertuin (nr. 174). Er is een nieuwe perceelslijn (nr. 174bis) getrokken tussen

de koetspoort in de Penitentenstraat en de zijgevel van de voormalige brouwerij aan de Dender. De Paterij (nr. 172) heeft nu een U-vormig grondplan met binnentuin. Vermoed wordt dat het niet gaat om een nieuwe bouwconstructie (hierdoor zou de het tracé van de Paterstraat moeten verlegd worden), maar eerder om een gecorrigeerde weergave van de bebouwde percelen. Dit kan het gevolg zijn van een wijziging in de eigendomsstructuur: in 1813 is burgemeester Charles Bogaert eigenaar van de hele site ⁽²⁾.

Langs de kant van de Laverdij staan de kerk (nr. 176), de brouwerij en alle tussenliggende gebouwen (nr. 175) nog rechtop, alleen is nu tussen de kerk en het hoofdgebouw met de vroegere slaapzaal van de penitenten een rechthoekige binnenkoer te zien. Dit doet ons sterk denken aan het bestaan van een vroegere

⁽¹⁾ Dit kadasterplan uit de Franse tijd zou inmiddels uit het gemeentelijk archief verdwenen zijn. Gelukkig zijn er enkele gekopieerde fragmenten bewaard gebleven.

⁽²⁾ RABW, MGA Ger, nr. 72, zitting van 3 februari 1804.

“Plan du ci-devant couvent des penitentes en la ville de Grammont Appartenant au Bureau de Bienfaisance, de la ville, à la Gendarmerie & à la Légion d'honneur” (1809).

kloostergang, maar vroegere grondplannen wijzen op een volledig dichtgebouwd perceel. Hier stond de voormalige eetzaal van de kloosterzusters, die intussen is gesloopt. Gaat het hier om een van de hoofdgebouwen die in 1810 dreigde in te storten door een verzakking van de onderaardse gewelven?

Het primitief plan uit 1828

In 1828 komt het primitief plan ⁽³⁾ van Geraardsbergen tot stand, maar de alfabetische lijst van alle grond-

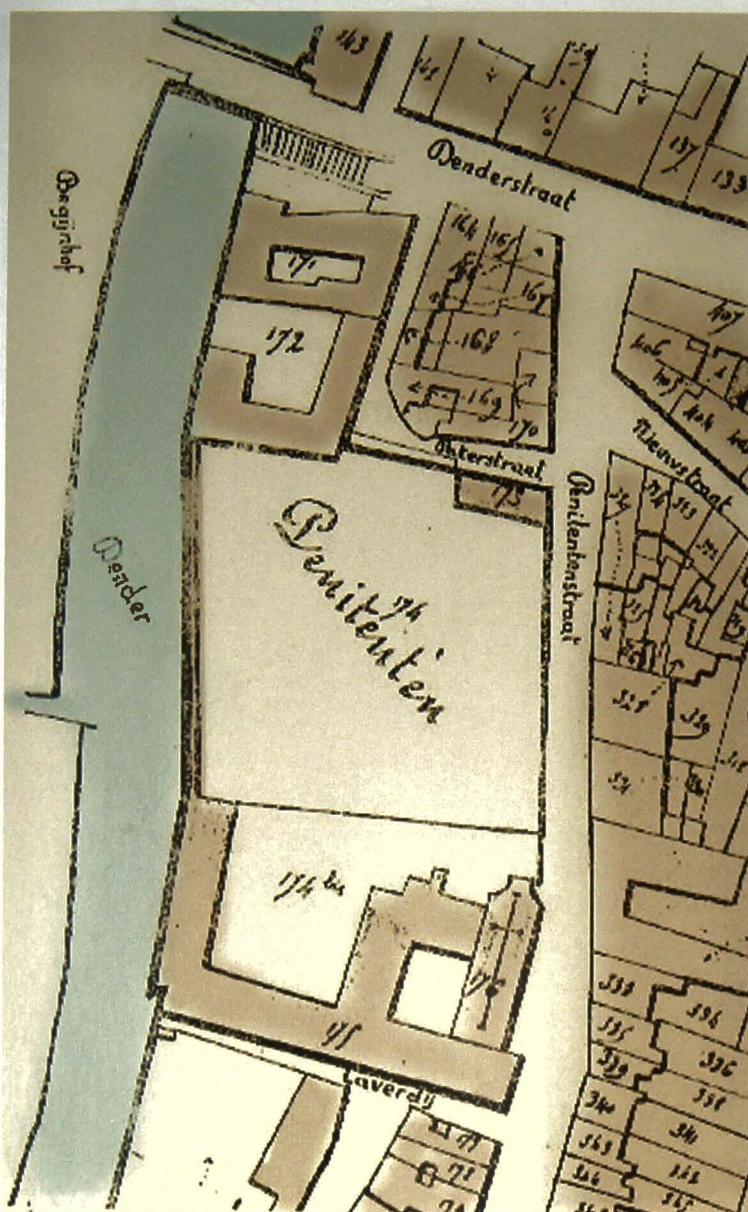
eigenaars wordt pas afgesloten in 1834. Daarna wordt ook gestart met de registratie van de perceelsmutaties aan de hand van opmetingschetsen. Vijftien jaar na de eerste perceelsopmetingen onder het Franse Keizerrijk blijkt dat de site van het oude penitentenklooster opnieuw wijzigingen heeft ondergaan. De kapel annex stal langs de Paterstraat is afgebroken en vervangen in de richting van de Dender door een “pakhuis”. Dit zou het werk zijn van Charles Bogaert die er een magazijn heeft opgericht voor het stapelen van ruw zout. Het is een langgerekt

rechthoekig gebouw (sectie B 133bis) langs de Paterstraat, verbonden met de Paterij (sectie B 132).

De bebouwde percelen langs de Laverdij hebben eveneens wijzigingen ondergaan. Na de afbraak van de voormalige eetzaal van de penitenten, is nu ook het gebouw met de slaapvertrekken verdwenen. De kazerne van de gendarmerie is thans ondergebracht in een deel van de kloostervleugel langs de Laverdij, terwijl de kerk nog dienst doet als paardenstal. Beide gebouwen, de koer tussen de kloostertuin en de gebouwen en de kleine driezijdige

⁽³⁾ Op het primitief plan, waarvan een kopie is bewaard in het Kadaster te Gent staat gespecificeerd: kadasterkaart A-B, Sotiau P.J., 2 oktober 1828, Hermes, Alken.

Het penitentenklooster op het kadasterplan uit 1813. De perceelsnummers corresponderen niet meer met de huidige.

Ingekleurde digitale versie van het primitief kadasterplan uit 1828 met de voormalige kloostersite. (J. François)

koer naast de Penitentenstraat zijn blauw gearceerd, wat betekent dat zij belastingsvrij zijn. Er loopt een nieuwe perceelslijn langs de oude kloostertuin (sectie B 133) van het uiteinde van de kerk (B 135), doorheen een deel van het voormalige brouwerijgebouw (sectie B 134) ⁽⁴⁾, tot de Dender. Deze gebouwen behoren tot het weldadigheidsbureel. Door de nieuwe perceelslijn bevindt zich op het einde van de vroegere brouwerij nog een klein gebouw, dat vroeger als mouterij heeft dienst gedaan. Dit wordt een van de twist-appels tussen Bogaert en de regentieraad vanaf 1829.

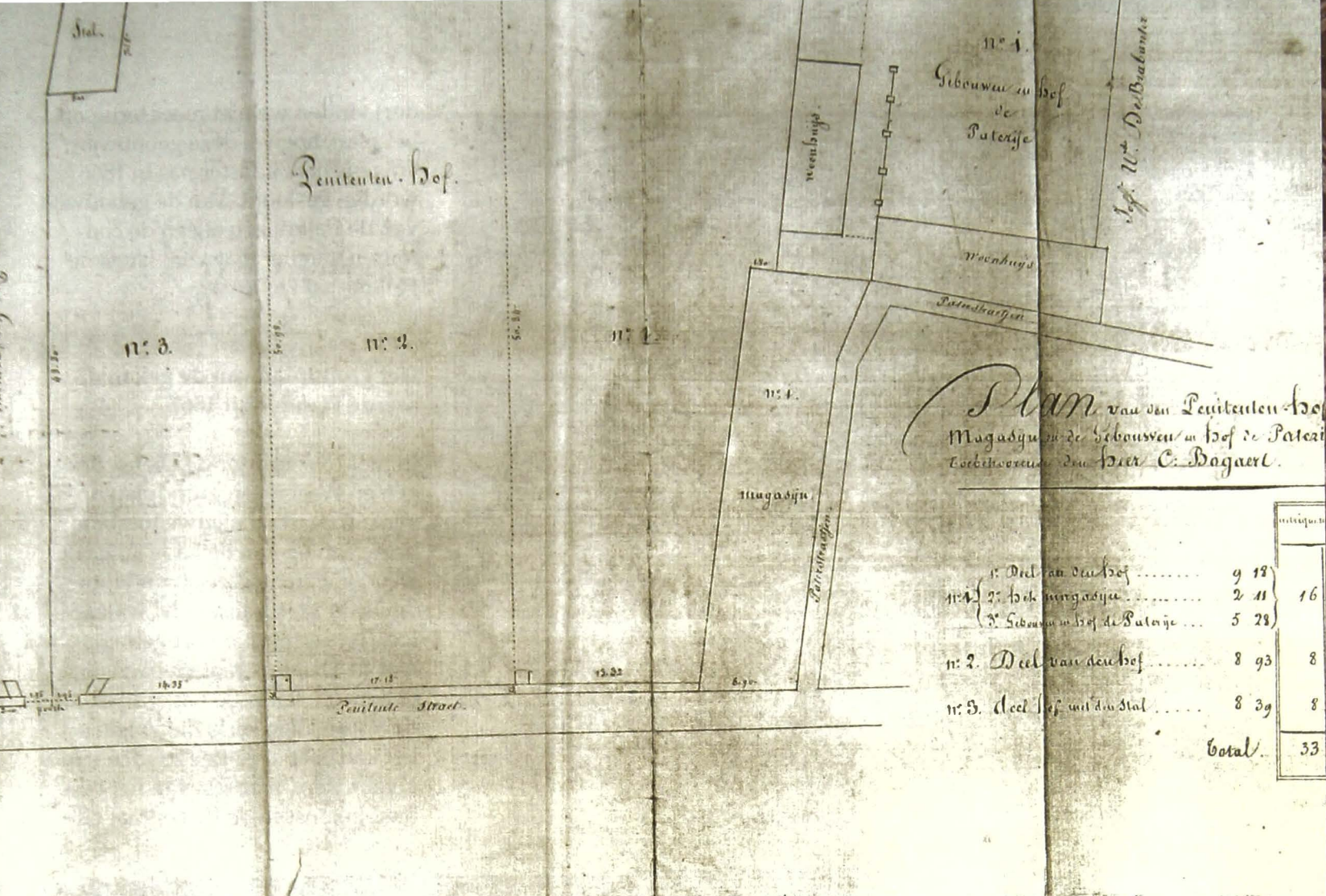
Het grondplan uit 1829

In 1829 wordt, naar aanleiding van het geschil tussen de eigenaar, burgemeester Charles Bogaert en de regentieraad, een grondplan opgemaakt van de "gebouwen en hof de Paterije, het magazijn, de stal en het Penitenten-hof". Hierop zien we vooreerst de voormalige kloostertuin, die, circa 50 meter diep, tot aan de Dender komt en een gemiddelde breedte heeft van 40 meter. De tuin is opgedeeld in drie quasi gelijke rechthoekige percelen. Perceel nr. 1 behoort bij de Paterij, terwijl de nrs. 2 en 3 vermoedelijk verhuurd zijn. De koetspoort langs de Peniten-

tenstraat gaat naar binnen open en de perceelslijn tussen de eigendom van Bogaert en de stadseigendommen ligt precies in het midden van genoemde poort. Het grootste gebouw is het magazijn dat ongeveer 9 meter breed en 22 meter lang is. De "Paterije" omvat twee woonhuizen die in L-vorm langs de Paterstraat aansluiten op het magazijn. Een aangebouwde vleugel langs de Dender staat niet op het plan, maar is wel te zien op alle andere bekende grondplannen. Hiervoor vinden we geen verklaring. Het gevolg is dat de hof van de "Paterije" doorloopt tot aan de Dender.

⁽⁴⁾ AKG (Archief Kadaster Gent), Ger, doc. 212, dl. 1, art. 60, 256: B 132, 530 m²; B 133, 2.830 m²; B 133bis, 200 m², B 134, 80 m².

"Plan van den Penitenten-hof, het Magasijn en de Gebouwen en Hof de Paterije, toebehoorende den heer C. Bogaert" (1829).

Het grondplan van de Atlas van de Buurtwegen uit 1847

Op dit grondplan van de atlas van de Buurtwegen uit 1847 ⁽⁵⁾ hebben alle bebouwde en onbebouwde percelen een volgnummer dat niet overeenstemt met het bekende kadastrale nummer. Hier zien we dat de linkervleugel van het oude penitentenklooster een nummer heeft (nr. 308), maar opgedeeld is in vier ongenummerde kleinere bebouwde percelen. Van de Penitentenstraat tot aan de Dender: de kazerne van de gendarmerie (het vooruitspringende

gedeelte van de oude kloosterkerk is verdwenen en de buitenmuren volgen nu de rooilijn), de politiegevangenis, de vroegere kloosterbrouwerij en een stal. De rechtervleugel telt twee bebouwde percelen met twee nummers (nrs. 293 en 306). Van de Paterstraat tot aan de Dender: het leerwerkhuis voor textiel en de gebouwen van de Paterij. Opmerkelijk is dat de kloostertuin (nr. 307) niet meer door een muur is afgesloten langs de rivieroever.

De ontwerptekening met grondplan uit 1856

Op 12 april 1856 maakt F. Leenaert, opzichter van Bruggen en Wegen, een ontwerptekening ⁽⁶⁾ met een algemeen plan van de percelen langs de Dender in de bovenstad tussen beide bruggen ⁽⁷⁾. Het tracé voor de aanleg van de kade staat in stippellijnen aangeduid. De kazerne van de gendarmerie met de voormalige kerk en een deel van de gebouwen langs de Laverdij staat nog rechtop, de rest (dit is de politiegevangenis en de oude brouwerij langs de Den-

⁽⁵⁾ Het titelblad van de oorspronkelijke atlas luidt: "Atlas des Communications Vicinales de la Commune de Grammont. Arrondissement administratif d'Alost. Province de Flandre Orientale". De opmetingen zijn uitgevoerd door landmeter Vandersnick tijdens de jaren 1841-1844, maar pas officieel uitgebracht in 1847. De Atlas van de Buurtwegen is een verzameling van boeken met overzichts- en detailplannen. Het is een waardevol document dat de toestand van de wegen en de waterwegen in het Oost-Vlaamse landschap schetst, halverwege de 19de eeuw. Dit bestuursdocument wordt nog regelmatig gebruikt. Om verdere aantasting tegen te gaan wordt het gedigitaliseerd. De papieren versie zal veilig opgeborgen worden in het archief. In de toekomst zal nog enkel de digitale versie van de atlas kunnen geraadpleegd worden. De detail- en overzichtsplannen dateren van circa 1840. De wijzigingen die de atlas sindsdien onderging worden op dezelfde manier aangeboden, van zodra ze in digitale vorm beschikbaar zijn. Zie ook de website: gisooost.be/home/atlasbw.php (februari 2011).

⁽⁶⁾ Afmetingen: 97 x 67 cm.

⁽⁷⁾ M. DECRIJS, H. VAN ISTERDAEL, *Catalogus van de topografisch-historische atlas*, Brussel, 1998, nr. 328.

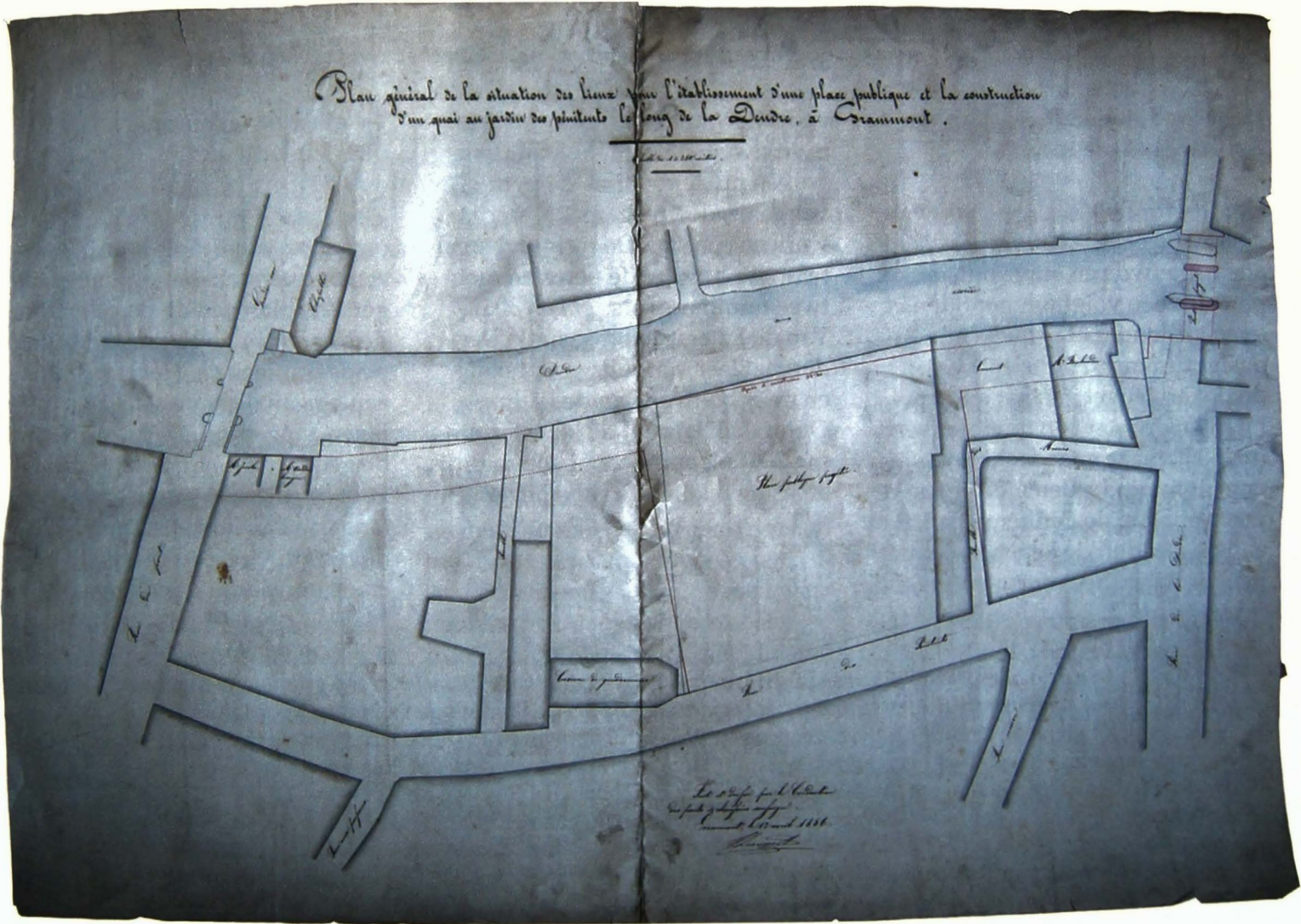

De voormalige kloostersite op de Atlas van de Buurtwegen uit 1847.

der) vinden we niet meer terug op het plan, hoewel deze gebouwen volgens het kadaster pas in 1866 worden gesloopt. Van de gebouwen van de Paterij zijn alleen de contouren van het magazijn langs de Paterstraat zichtbaar.

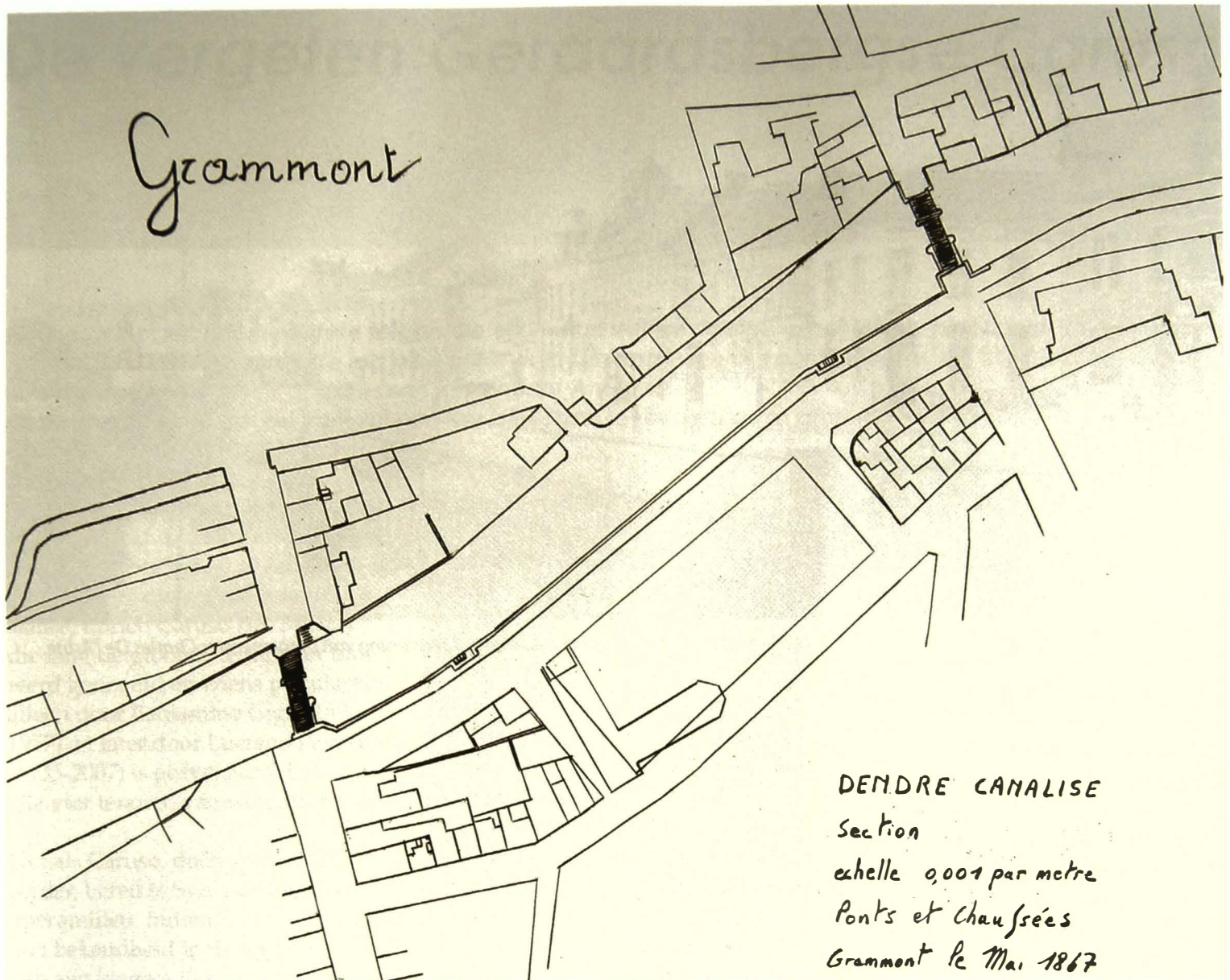
Het grondplan van de gekanaliseerde Dender uit 1867

In mei 1867 is door de Dienst Bruggen en Wegen een grondplan opgemaakt van de nieuwe toestand, na de aanleg van de kade langs de Dender. Een nieuwe straat loopt langs de 'gekanaliseerde' waterloop en verbindt de Brugstraat met de Denderstraat. Behalve de gebouwen langs de Laverdij en de voormalige kerk, die volgens het kadaster al eerder zouden zijn afgebroken, is de rest van het binnenblok tussen de Paterstraat en

"Plan général de la situation des lieux pour l'établissement d'une place publique et la construction d'un quai au jardin des pénitents le long de la Dendre, à Grammont" door F. Leenaert (1856).

Grondplan van "Dendre canalisé", opgemaakt door de Dienst Bruggen en Wegen in mei 1867. Tekening op kalkpapier van origineel. (M. Van Liefveringe)

de Laverdij volledig onbebouwd. Diverse weilanden op het domein van het Sint-Jozefsinstituut worden volgens M. Van Kerckhoven dat jaar opgehoogd "met aerde gekomen uyt de verbreeding voor canalisering van den Dender". Hij meldt tevens dat pas enkele jaren later de laatste bouwresten zijn afgebroken: "In july 1875 is den Ossenpolder ten meerderen deele zeer goed gedraineerd geweest met steengruys van de afbraak van de gewezen gendarmerie". (*)

Besluit

Met deze beknopte bijdrage is zeker niet de volledige geschiedenis

geschreven van het franciscanescenklooster, dat door drie verschillende kloosterorden is bewoond en over drie eeuwen loopt. Hoewel het aantal directe bronnen beperkt is, kan deze wel een aanzet betekenen voor verder historisch onderzoek, waardoor mogelijk nieuwe aspecten over het geestelijk leven in de Oudenbergstad aan het licht komen.

Behalve met de aanwijzing van de naam *Penitentenstraat* is niemand zich vandaag nog bewust van het bestaan van een penitentenklooster in Geraardsbergen. Ook Gent kent een Penitentenstraat, maar in tegen-

stelling tot de Denderstad, zijn daar nog heel wat bouwsporen terug te vinden in woningen en kelders. De afbraak van een klooster uit het ancien régime betekent voor het stadslandschap zonder meer een verlies. 19de eeuwse politici hebben hierover anders gedacht en beslist. Voor hen is de aanleg van een kade voor de economische bloei van een stad belangrijker dan het behoud van een vervallen convent. Toch heeft de geschiedenis hen geen gelijk gegeven. De binnenscheepvaart is nooit echt tot ontwikkeling gekomen en heeft zeker niet gezorgd voor economische ontsluiting. Met de afbraak van oude woningen,

(*) M. VAN KERCKHOVEN, *Kroniek Sint-Jozefsinstituut Geraardsbergen (1817-1990)*, Leuven, 1992, p. 81.

Zichtkaart van de nieuw aangelegde Kaai op postdatum 1911 met links de imposante burgerwoning van burgemeester Charles De l'Arbre. (Verzameling Ph. Haegeman)

kloostergebouwen, drie kerken en een begijnhof, dicht bij de waterkant is dan weer een pittoresk element verdwenen dat toeristen in Brugge of Gent er nu nog kunnen bewonderen.

De herbestemming van het penitentenklooster tot kazerne van de gendarmerie verloopt na de nationalisatie in 1797 eerder moeizaam. Het duurt quasi een decennium vooraleer de centrale overheid beslist om in een deel van het kloostergoed gendarmen onder te brengen. Intussen staan de gebouwen jarenlang leeg en lopen de kosten hoog op voor de ingebruikneming. Uiteindelijk heeft het hele convent nog een halve eeuw zijn dienst bewezen als kazerne, stadsgevangenis, werkhuis en tekenacademie, alvorens uit het stadsgezicht te verdwijnen.

De Kaai met zijn laat-19de eeuwse neoclassicistische bepleisterde en beschilderde lijstgevels heeft de laatste jaren een ware verjongingskuur doorgemaakt. De imposante burgerwoning met rondboogrijpoort en vorstkam op een hoog schilddak van bankier Charles De

l'Arbre heeft decennia lang dit vrij homogene straatbeeld gedomineerd. Met de recente afbraak van het bakstenen trapgeveltje in Vlaamse Neorenaissancestijl is het laatste architecturaal waardevol element op de Kaai verdwenen. Geen enkele maal is bij de afbraak van de meeste woningen tussen de Laverdij en de Paterstraat gedacht aan een grondige archeologische speurtocht naar bodemresten van het voormalige penitentenklooster.

De Kaai is dus tijdens de voorbije eeuwen meermaals van uitzicht veranderd: klooster en kerk zijn er beeldbepalend tijdens het ancien régime, in de late 19de eeuw wordt een hele straatwand opgetrokken met neoclassicistische lijstgevels, die tijdens de laatste decennia in snel tempo is vervangen door moderne flatgebouwen...

Jacques DE RO
jacques.de.ro@telenet.be